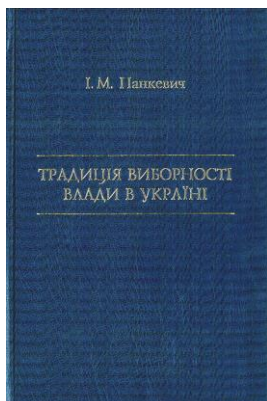

РЕЦЕНЗІЇ

Василь Лемак,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри теорії та
історії держави і права

Ужгородського національного університету

Нова монографія з виборчої проблематики

На нинішньому етапі розвитку української державності відбувається низка реформ. Для їхнього ефективного впровадження необхідним є проведення відповідних правових досліджень, що дозволить на цьому науковому «фундаменті» збудувати модерну українську державу, у якій поєднуюватимуться глибокі традиції нашого народу та сучасні новації. Вагоме місце серед таких досліджень вітчизняної науки займають дослідження правової традиції українського народу. Монографія Івана Панкевича «Традиція виборності влади в Україні»* є якраз однією із тих наукових «цеглин», які допомагають розкрити для наукової громадськості недостатньо досліджені проблеми.

Актуальність зазначеної монографії особливо зростає в умовах наявної нині «турбулентності» у розвитку українського виборчого законодавства, постійного пошуку оптимальної виборчої моделі, сис-

тематичної зміни виборчої системи. Для їхнього удосконалення необхідним видається врахування надбань історико-правової спадщини попередніх поколінь. Адже осмислення історичного досвіду розвитку традиції виборності влади дозволить врахувати усі помилки минулого, що допоможе ефективніше вдосконалити її на сучасному етапі.

Монографія Івана Мироновича Панкевича «Традиція виборності влади в Україні» є багатоплановим та творчим дослідженням, яке має проблемний характер та охоплює чотири розділи. У розділі I «Традиція виборності як правове явище: теоретичні та методологічні засади дослідження», який складається з двох підрозділів, у першому підрозділі здійснюється аналіз становлення та сучасного стану наукової розробки проблематики традиції виборності. Автором розглянуто низку ключових термінів, які пов'язані з виборністю, а саме «ви-

* Панкевич І. М. Традиція виборності влади в Україні: монографія / І. М. Панкевич. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 488 с.

бори», «виборче право», «виборча система», «демократія», «народ», «нація», «влада», «народовладдя». Заслугою автора є те, що у процесі аналізу зазначених термінів він сягає не тільки до праць українських науковців, але й широко аналізує доробок іноземних, у тому числі західноєвропейських авторів. Особливе місце у вказаному розділі приділено аналізу становлення представницької демократії, а також безпосередньої демократії в українському конституціоналізмі. Другий підрозділ першого розділу присвячений методології історико-правового дослідження традиції виборності влади в Україні. Провідним концептуальним підходом дослідження традиції виборності влади в Україні автором слушно обрано антропологічний підхід, адже саме цей підхід є зорієнтованим на проблему сутності людини та її вибору. Як зазначає автор, соціально-антропологічний підхід до дослідження традиції виборності дає змогу узгодити філософську теорію вибору з політичною теорією виборності та основними концепціями праворозуміння. Крім зазначеного методу автор також застосовує у своєму монографічному дослідженні у якості основних методів дослідження потребовий та герменевтичний підходи. Перший дозволяє пізнати виборність шляхом з'ясування специфіки людських потреб, інтересів та цілей, а також мотивів і намірів діяльності. Натомість другий, герменевтичний, сприяє пізнанню традиції виборності через інтерпретацію текстів.

Розділ II «Гене́за традиції виборності влади на українських землях (IX-XX ст.)» також складається з двох підрозділів. У першому підрозділі, який присвячений питанню становлення традиції виборності влади в Україні, автор, з метою поглиблення аналізу, здійснив певну історичну періодизацію. Зокрема, було проаналізовано проблему виборності влади перед першою сві-

товою війною, виборче право в Україні у період спроб відродження української державності після першої світової війни. Окремо ж, й більш поглиблено, аналізувався радянський період розвитку українського виборчого законодавства. Другий підрозділ цього ж розділу стосується проблеми формування та розвитку сучасного виборчого законодавства в Україні. Аналіз такого величезного пласту у розвитку традиції виборності влади в Україні дозволив І. М. Панкевичу розкрити не тільки позитивні моменти у його розвитку, але й звернути увагу на недоліки та помилки, які мали місце в минулому.

Розділ III монографії «Традиція та новації у виборчому законодавстві України» складається з двох підрозділів. Перший підрозділ присвячений загальним виборам як реалізації традиції виборності влади в Україні. Як слушно стверджує автор, особливістю еволюції традиції виборності в Україні за умов нелінійного розвитку держави та права є її оформлення, насамперед, у правових принципах. Виокремлення аналізу принципу загального виборчого права у окремий підрозділ монографії є, на нашу думку, виправданим, оскільки саме загальність виборчого права є визначальною для реалізації традиції виборності влади в Україні, яка довго йшла до її реального, а не декларативного застосування. У цьому підрозділі автор ґрунтовно аналізує наявні на сьогодні тенденції у застосуванні принципу загальних виборів, що полягають у збільшенні кола осіб, які володіють правом голосу, шляхом «пом'якшення» або ж узагалі скасування різного роду виборчих цензів. Автор робить слушний висновок про те, що принцип загальності виборів є найяскравішим виявом традиції виборності влади в Україні, чинником стабільності в суспільстві, що забезпечує зв'язок між минулим, сьогоденням й майбутнім не тільки

виборчого права, правової культури, а закладає стійкий розвиток усього суспільства.

Другий підрозділ третього розділу монографії присвячений новаціям у виборчому законодавстві України, які, на думку автора, найповніше виявляються у виборчій системі. Автором аналізується механізм діяльності різних видів виборчих систем, їх позитивні та негативні риси, у тому числі й наслідки запровадження пропорційної, а пізніше – повернення до змішаної виборчої системи в Україні. Особливу увагу у цьому підрозділі монографії автор приділяє новації, пов'язаній з мандатом осіб, обраних до представницьких органів влади. Особливий акцент при цьому робиться на можливості запровадження парламентарного імперативного мандату, стверджуючи, що він значно обмежуватиме свободу народних депутатів України, роль яких полягатиме лише в узгодженому з партійним керівництвом «натисканні на кнопку» під час голосування.

Четвертий розділ монографії «Традиція виборності як основа принципів вільних, рівних, прямих виборів та таємного голосування» складається з чотирьох підрозділів. У кожному з цих підрозділів автором детально аналізуються відповідні принципи виборчого права. Дотримання кожного з аналізованих автором принципів виборчого права суттєво впливає на кінцевий результат виборів. Нівелювання ж хоча б одного з них ставить під

сумнів проведення виборів взагалі. Підсумовуючи аналіз зазначених принципів виборчого права, автор слушно зазначає, що їхнє неухильне дотримання є необхідною умовою функціонування демократичної української держави.

В монографії на підставі вивчення залучених до наукового обігу джерел, зокрема матеріалів з архівних фондів, та відповідних наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених доводиться, що традиція виборності влади є однією з найважливіших цивілізаційних цінностей, складовою української правової традиції.

Відзначаючи зауваження до змісту монографії, висловимо позицію, що автору слід було би більше зосередитися на аналізі реформи виборчого законодавства в сучасній Україні. Зокрема йдеться про проблему децентралізації та реформу місцевого самоврядування в Україні. Крім того, наукове дослідження могло істотно виграти від проведення компаративного аналізу відповідної проблеми в Європі, так як лише у такий спосіб створюється можливість співставити вітчизняну традицію з європейським контекстом. Однак, висловлене зауваження не знижує теоретичної та практичної цінності роботи. І. М. Панкевичу вдалося зробити глибокий аналіз та продемонструвати всю складність обраної проблеми. Не викликає сумнівів те, що дослідження зробить вагомий внесок у юридичну науку.